

МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯМ В КОНТЕКСТІ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

УДК 323(477):351.777

Олейник В.В. – аспірант факультету міжнародних відносин Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Анотація. Проаналізована структура механізму управління природокористуванням. Визначено основні його елементи.

Аннотация. Проанализирована структура механизма управления природопользованием. Определены основные его элементы.

Annotation. The structure of the environmental management mechanism is analyzed. The basic elements of it are defined.

Ключові слова: механізм управління природокористуванням, об'єкт, суб'єкт, методи, мета та форми управління природокористуванням, “жорстке” управління, “м'яке” управління, “змішана” система управління.

На сучасному етапі глобалізації значна частина уваги приділяється сфері природокористування. Це пов'язано із екологічними, економічними, правовими та іншими змінами, що відбуваються у наш час в Україні та сусідніх державах, особливого значення слід надавати вивченню проблем охорони, відтворення та використання природних ресурсів. Адже від ефективного використання природних ресурсів та забезпечення охорони довкілля залежить стабільне функціонування економіки на регіональному рівні, добробут населення, безпека життєдіяльності людства і перехід до концепції сталого розвитку тощо.

Дослідженням питання природокористування та механізму його управління займалися такі науковці, як, Гуцуляк Ю.Г., Данилишин Б.М., Іванова Т.В., Лук'янихіна О.А., Лук'янихін В.О., Мішеніна Н.В., Пахомова Н.В., Петрушенко М.М., Ріхтер К.К., Семененко Б.А., Соколовський Н.К., Шимова О.С. та ін.

Механізм управління природокористуванням являє собою цілісну сукупність методів і інструментів управління, за допомогою яких організовуються, регулюються і координуються процеси природокористування в сукупності з виробничими і соціально-економічними процесами, забезпечується належний рівень екологічної безпеки виробництва і споживання, відтворюється якість навколишнього середовища як специфічне суспільне благо [1].

До структури механізму управління природокористуванням входять такі складові елементи: об'єкти управління; суб'єкти управління; форми та методи управління; мета управління.

Об'єктами управління є навколишнє середовище та природні ресурси (земля, надра, води, атмосферне повітря, ліс та інша рослинність, тваринний світ). *Суб'єктами* управління в сфері природокористування є державні органи, економічні суб'єкти, громадські об'єднання. Основними *формами* управління природними ресурсами є екологічна стандартизація, нормування, дозволи на використання та еколого-економічний контроль [2].

Методи управління природокористуванням – це способи впливу на поведінку і діяльність керованих об'єктів з метою забезпечення раціонального природокористування та охорони навколишнього середовища [3].

Метою управління у сфері природокористування відповідно до Закону “Про охорону навколишнього природного середовища” є реалізація екологічного законодавства, контроль за додержанням вимог екологічної безпеки, забезпечення проведення ефективних і комплексних заходів щодо охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів, досягнення узгодженості дій державних і громадських органів у галузі охорони навколишнього природного середовища (ст. 16) [4].

Сафранов Т.А. досліджуючи питання природокористування, робить висновок, що механізм управління природокористуванням може бути жорстким, чи, навпаки, м'яким, як показує досвід розвинутих країн з ринковою економікою [5].

“Жорстке” управління – безпосереднє, командне управління природокористуванням, як правило технічний і техногенний впливи

втручання в природні процеси їх “виправлення” шляхом корінного перетворення самих механізмів і систем природи. Прикладом такого управління може бути освоєння цілинних земель, вирубування лісу, будівництво дамб.

“М’яке” управління – в основному опосередкований, непрямий вплив на природокористування, як правило, за допомогою природних механізмів самоврядування (саморегуляції), хоча, часом, шляхом технічного конструювання цих механізмів. Воно направлене на відновлення колишньої природної продуктивності або підвищення її шляхом цілеспрямованої і заснованої на використанні об’єктивних законів природокористування. Прикладом може бути агролісомеліорація або вибіркове вирубування лісу [5].

У першому випадку механізм природокористування передбачає штрафи і податкові заходи “залякування” виробників, які забруднюють навколишнє середовище, у другому – каральні санкції присутні, але наголос робиться на всілякого роду пільги, заохочення затрат виробників на запобігання забруднень. Більшість країн, почавши з “конфронтації”, переходять до “підтримки”. В результаті сьогодні найпоширенішими є “змішані” системи, що стимулюють ресурси збереження і захист навколишнього середовища [6].

Для досягненні мети управління у сфері природокористування сучасні дослідники вважають за доцільне до системи його механізму віднести:

1. Систему державного управління;
2. Систему правового управління;
3. Систему економічного управління.

Державне управління природокористуванням і охороною навколишнього природного середовища – це виконавчо-розпорядча діяльність державних органів, спрямована на забезпечення раціонального природокористування і ефективної охорони природи [7].

Державне екологічне управління, метою якого є запобігання виснаженню природного потенціалу і яке спрямоване на недопущення перевищення несучої ємності біосфери, – це завдання-мінімум. Завдання-максимум полягає в екологізації функціонування всіх сфер життєзабезпечення, досягненні і підтримці необхідної якості здоров'я і

життя населення, належного стану навколишнього середовища, гармонізації взаємовідносин суспільства і природи [8].

Правовою основою механізму управління природокористуванням є закони регіонального (внутрішньодержавного) та міжнародного значення. В цих законах наведено обов'язкові для всіх громадян вимоги, спрямовані на забезпечення нормальних умов функціонування екосистем біосфери та раціональне використання людиною природних ресурсів [9].

Система екологічного управління включає економічні методи управління, які належать до найпоширеніших у світовій практиці, є гнучким і ефективним інструментом в руках економістів при виборі оптимальних схем включення природоохоронних вимог до складного, багатоскладового, часто суперечного господарського механізму країни. Вони повинні відігравати і відіграють важливу роль у формуванні і здійсненні екологічної політики на всіх рівнях управління – від загальнонаціонального до місцевого [10].

Економічний механізм управління природокористування – це сукупність різних форм і методів практичного використання економічних законів, зведених у певну систему відповідно до вимог об'єктивних законів розвитку природних систем. Складові економічного механізму охорони природи: економічна оцінка природних ресурсів, плата за їх використання та визначення економічних збитків, завданих народному господарству забрудненням навколишнього середовища [11].

На основі вищесказаного, можемо зробити висновок, що механізм управління природокористуванням – це узгоджений розвиток країни на основі використання сукупності методів та інструментів управління в сфері організації, регулювання та координування процесів щодо оптимального раціонального використання та охорони природних ресурсів (в сфері природокористування).

Література:

1. Пахомова Н. В., Рихтер К. К. Экономика природопользования и охраны окружающей среды: Учеб. пособ.- СПб.: Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2003. – 220 с.

2. Управління регіональною економікою: навч. посіб. / Т. О. Стеценко, О. П. Тищенко ; ДВНЗ "Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана". – К. : КНЕУ, 2009. – 471 с.
3. Механізми регулювання природопольовання. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://b-energy.ru/biblioteka/ekologiya-konspekt-lekcii/391-regulirovaniya-prirodopolzovaniya-.html>.
4. Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища". [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1264-12>.
5. Сафранов Т.А. Екологічні основи природокористування Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – Львів: "Новий світ-2000", 2003. – 248 с.
6. Іванова, Т. В. Механізм управління природокористуванням і екологічною безпекою. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvamu_upravl/2011_1/13.pdf.
7. Екологічне право / Підручник. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://radnuk.info/pidrychnuku/ekolog-pravo/463-ekolog.html>.
8. Екологічне управління. Підручник / В. Я. Шевчук, Ю. М. Саталкін, Г. О. Білявський та ін. – К.: Либідь, 2004. – 432 с.
9. Білявський Г.О. Основи екології. Навчальний посібник / К.: Либідь, 2006. – 408 с.
10. Гіндес, О. Г. Елементи економічного механізму природокористування / О. Г. Гіндес // Інвестиції: практика та досвід. – 2011. – № 9. – С. 89 – 92.
11. Економіка природокористування. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ecolib.com.ua/article.php?book=13&article=1188>.